मकृतास्य तोटकार्यः ॥३॥ Ṣankarae cum Gauḍapáda colloquium (33–53). Adversariis et obstaculis omnibus summotis, Ṣankara summam eloquentiae sedem ascendit. Quae res narratione pulcherrima traditur: अत्रांतरेऽश्रूयत लोकवार्त्ता ॥५४॥ जंबूद्वीपं शस्यतेऽस्यां पृथिव्यां तत्राप्येतन्मंडलं भारताख्यं । काश्मीराख्यं मंडलं तत्र शस्तं यत्रास्तेऽसौ शारदा वागधीशा ॥५५॥ द्वारैर्युक्तं मांडपैस्तच्चतुर्भिर्देव्या गेहं यत्र सर्वज्ञपीठं । यत्रारोहे सर्ववित्सज्जनानां नान्ये सर्वे यत्प्रवेष्टुं क्षमंते[1] ॥५६॥ प्राच्याः प्राच्यां पश्चिमाः पश्चिमांतां ये चोदीच्यास्तामुदीच्यां प्रपन्नाः । सर्वज्ञास्तां द्वारमुद्घाटयंतो दाक्षा नद्धं नो तदुद्घाटयंति[2] ॥५७॥ वार्त्तामुपश्रुत्य स दाक्षिणात्यो मानं तदीयं परिमातुमिच्छन् । काश्मीरदेशाय जगाम हृष्टः श्रीशंकरो द्वारमपावरीतुं ॥५८॥ द्वारं पिनद्धं किल दाक्षिणात्या न संति विद्वांस इतीह दक्षाः । तां किंवदंतीं विफलां विधातुं जगाम देवीनिलयाय हृष्यन् ॥५९॥ 'वादिव्रातगजेंद्रदुर्मदघटादुर्गर्वसंकर्षणः श्रीमच्छंकरदेशिकेंद्रमृगराडायाति सर्वार्थवित् । दूरं गच्छत वादिदुःसहतरः[3] संन्यासदंष्ट्रायुधो वेदांतोरुवनाश्रयस्तदपरं द्वैतं वनं भक्षति ॥६०॥ करटतटांतवांतमदसौरभसारभरस्खलदलिसंभ्रमत्कलभकुंभविजृंभिबलः । हरिरिव जंबुकावलिमुपात्तमदान्कुजनानपि खलु नाक्षिगोचरयतीह यतिर्हतकान्' ॥६१॥ संश्रावयन्नध्वनि देशिकेंद्रः श्रीदक्षिणद्वारभुवं प्रपेदे । कपाटमुद्घाट्य निवेष्टुकामं ससंभ्रमं वादिगणो न्यरौत्सीत् ॥६२॥ अथाब्रवीद्वादिगणः स देशिकं किमर्थमेवं बहुसंभ्रमक्रिया । यदत्र कार्यं तदुदीर्यतां शनैर्न संभ्रमः कर्तुमलं तदीप्सितं ॥६३॥ यः कश्चिदेतीति परीक्षितुं चेद्वेदाखिलं नाविदितं ममाखपि । इत्थं भवान्वक्ति समुन्नतेच्छो दक्षा परीक्षां व्रज देवतालयं ॥६४॥ षड्भाववादी[4] कणभुङ्मताश्रयः पप्रच्छ तं स्वीयरहस्यमेकं । 'संयोगभाजः परमाणुयुग्माज्जातं च सूक्ष्मं द्व्यणुकं मतं नः ॥६५॥ यत्स्यादणुत्वं तदुपाश्रितं तज्जायेत कस्माद्वद सर्ववित्तेत्। नो चेत्प्रभुत्वं तव वक्तुमेतत्सर्वज्ञभाषा विहिता कथं ते' ॥६६॥ 'या द्वित्वसंख्या परमाणुनिष्ठा सा कारणं तस्य गतस्य,' मात्रा[5] । इतीरिते तद्वचनं प्रपूज्य स्वयं न्यवर्तिष्ट कणादलक्ष्मीः ॥६७॥ तत्रापि नैयायिक आत्मगर्वः, 'कणादपक्षाचराणाक्षपक्षे[6] । मुक्तेर्विशेषं वद सर्ववित्तेन्नो चेत्प्रतिज्ञां त्यज सर्ववित्त्वे' ॥६८॥ 'अत्यंतनाशे गुणसंगतेर्या स्थितिर्नभोवत्कणभक्षपक्षे । मुक्तिस्त्वदीये चरणाक्षपक्षे सानंदसंवित्सहिता विमुक्तिः ॥६९॥ पदार्थभेदः स्फुट एव[7] सिद्धस्तथेश्वरः सर्वजगद्विधाता' । स ईशवादीत्युदितेऽभिनंद्य नैयायिकोऽपि न्यवृतद्विरोधात् ॥७०॥ तं कापिलः प्राह च 'मूलयोनिः किं वा स्वतंत्रा, चिदधिष्ठिता वा । जगन्निदानं वद सर्ववित्त्वान्नो चेत्प्रवेशस्तव[8] दुर्लभः स्यात्' ॥७१॥ 'सा विश्वयोनिर्बहुरूपभागिनी स्वयं स्वतंत्रा त्रिगुणात्मिका सती । इत्येव सिद्धांतगतिस्तु कापिली, वेदांतपक्षे परतंत्रता मता' ॥७२॥ ततो नदंतो न्यरुणन्सगर्वा 'दक्षा परीक्षां व्रज धाम देव्याः'। बौद्धास्तथा संप्रथिताः पृथिव्यां वाह्यार्थविज्ञानकशून्यवादैः ॥७३॥ 'वाह्यार्थवादो द्विविधस्तदंतरं वाच्यं विविक्षुर्यदि देवतालयं । विज्ञानवादस्य च किं विभेदकं भवन्मताद्ब्रूहि ततः परं व्रज' ॥७४॥ 'सौत्रांतिको वक्ति हि वेद्यजातं लिंगाधिगम्यं, त्वितरोऽक्षिगम्यं[9] । तयोस्तयोर्भेगुरता विशिष्टा, भेदः कियान्वेदनवेद्यभागी ॥७५॥ विज्ञानवादी क्षणिकत्वमेषामंगीचकारापि बहुत्वमेषः । वेदांतवादी स्थिरसंविदेकेत्यंगीचकारेति महान्विशेषः' ॥७६॥ अथाब्रवीद्दिग्वसनानुसारी 'रहस्यमेकं वद सर्ववित्तेत्। यदस्ति कायोत्तरशब्दवाच्यं तत्किं मतेऽस्मिन्वद देशिकाशु' ॥७७॥ तत्राह देशिकवरः 'शृणु रोचते चेज्जीवादिपंचकमभीष्टमुदाहरंति । तच्छब्दवाच्यमिति जैनमते प्रशस्ते यद्यस्ति बोद्धुमपरं कथयाशु तन्मे' ॥७८॥ दत्तोत्तरे वादिगणे तु वाह्ये बभाण कश्चित्किल जैमिनीयः । 'शब्दः किमात्मा वद जैमिनीये द्रव्यं गुणो वेति, ततो व्रज त्वं' ॥७९॥ 'नित्या वर्णाः सर्वगाः श्रोत्रवेद्या यत्तद्रूपं शब्दजालं च नित्यं । द्रव्यं व्यापीत्यब्रुवन्नैमिनीया' इत्येवं तं प्रोचिवान्देशिकेंद्रः ॥८०॥ शास्त्रेषु सर्वेष्वपि दत्तवंतं प्रत्युत्तरं तं समपूजयंस्ते । द्वारं समुद्घाट्य ददुश्च मार्गं ततो विवेशांतरभूमिभागं ॥८१॥ पाण्या सनंदनमसाववलंब्य विद्याभद्रासनं तदधिरोढुमनाश्चचाल । अत्रांतरे विधिवधूर्विबुधाग्रगण्यमाचार्यशंकरमवोचदनंगवाचा ॥८२॥ सर्वज्ञता तेऽस्ति पुरैव, यस्मात्सर्वत्र पर्यैक्षि भवान्, न चेत्ते । विरिंचिरूपांतरविश्वरूपः शिष्यः कथं स्यात्प्रथिताग्रणीः सः ॥८३॥ सर्वज्ञतैकैव भवेन्न हेतुः पीठाधिरोहे, परिशुद्धता च । सा तेऽस्ति वा नेति विचार्यमेतत्तिष्ठ क्षणं त्वं कुरु साहसं मा ॥८४॥ त्वं चांगनाः समुपभुज्य कलारहस्यप्रावीण्यभाजनमभूर्यतिधर्मनिष्ठः । आरोढुमीदृशपदं कथमर्हता ते, सर्वज्ञतेव विमलत्वमपीह हेतुः ॥८५॥ 'नास्मिञ्छरीरे कृतकिल्विषोऽहं जन्मप्रभृत्यंव न संदिहेऽहं । व्यधायि देहांतरसंश्रयाद्यन्न तेन लिप्येत हि कर्मणान्यः' ॥८६॥ इत्थं निरुत्तरपदां स विधाय देवीं सर्वज्ञपीठमधिरुह्य ननंद सभ्यः । संभावितोऽभवदसौ विबुधैश्च वाण्या गार्ग्या कहोलमुखैरिव याज्ञवल्क्यः ॥८७॥

In Badarikáṣrama[10] et Kedára moratus, Ṣankara divinam Ṣivae formam recuperat[11].

---

[1] Sensus hic videtur esse: 'Quod solium qui ascenderit, in omnium ingenuorum numero πάνσοφος declarabitur; minus doctos alii omnes ne in vestibulum quidem templi introire patiuntur.'

[2] 'Viri ex australi regione oriundi hucusque portam suam non aperuerunt.'

[3] दुःशटगजाः B. C.

[4] द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायाः षट् भावाः ।

[5] मात्रा ज्ञात्रा ।

[6] चरणाक्ष = अक्षपाद = गौतम ।

[7] Gautamam veritatis cognoscendae instrumenta sedecim posuisse constat.

[8] चेद्विशेषस्तव omnes praeter B.

[9] इतरो वैभाषिकः ।

[10] एवं प्रकारैः किल कल्मषघ्नैः शिवावतारस्य शुभैश्चरित्रैः । द्वात्रिंशत् (i. e. anni) अत्युज्ज्वलकीर्तिराशेः समाव्यतीयुः किल शंकरस्य ॥९६॥

[11] His diebus quum libellus: '(Ellis.) *Dissertation the second. On the Malayálma language:*' inscriptus, in manus meas incidisset, in p. 28. hanc sententiam inveni: 'where (i.e. in Keralotpatti libro) it is stated, that, in consequence of the refusal of the Brahmans to attend his mother's obsequies, he (Ṣankara) burned her in his own house, which has since become a general practice throughout Malayalam.' Cf. Mádhava. Lib. XIV. स्वयमेव चिकीर्षुरेष मातुश्चरमं